

Queen bee zaait terreur

Meisjesvenijn: een subtiel machtsspel

Uit het tijdschrift *Klasse voor Leraren* van december 2012 (nr. 230), p.34-37.

Ze is de populairste meid van de klas, de koningin van het schoolbal. En toch vormt ze klikjes, sluit ze vriendinnen buiten of maakt ze klasgenoten zwart. “Queen bees pesten zo subtiel dat leraren er niets van merken. Ze doden met blikken”, zegt de Nederlandse onderwijsspecialist Anke Visser. Typisch meisjes?

Rebecca is stil, lief en onzeker. Alle meisjes van haar klas kijken op naar Gitte. Zij is mooi, populair en intelligent. Gitte roddelt over Rebecca, zorgt ervoor dat ze niet mag meedoen. Als ze iets vertelt, zuchten de meisjes of kijken ze verveeld. Gitte organiseert een spelletje: de ene dag is iedereen lief en vriendelijk tegen Rebecca, de volgende dag negeren ze haar. Daarom wil Rebecca niet meer naar school. De school valt uit de lucht. Zij zien vooral de toenaderingen van Gitte en het asociale gedrag van Rebecca.

“De meeste meisjesgroepen zijn net een koninkrijkje met aan het hoofd een koningin”, legt Anke Visser uit. “Gitte is de koningin, de queen bee. Ze bepaalt wie erbij hoort en wie niet. En omdat een koningin niets is zonder onderdanen, dirigeert ze een aantal meisjes die erbij willen horen, de meelopers of wanna-bees. Om zich als groep sterker te voelen, kiest de hofklik een slachtoffer, het target, buiten de eigen groep. Dat kan een buitenbeentje zijn zoals Rebecca, maar ook een leuk of origineel meisje.”

Zodra je een klas vormt, bepalen de leerlingen een ‘pikorde’. Dat is een natuurlijk groepsproces. Maar als de klassfeer verziekt of er is veel stress, loeren machtsspelletjes om de hoek. En die uiten zich heel anders bij meisjes dan bij jongens. “Jongens zijn rechtuit. Ze laten duidelijk merken dat ze iemand niet mogen. Ofwel laten ze elkaar gerust, ofwel slaan, schoppen en schelden ze”, zegt Anne Hermans, kinderpsychotherapeut. Meisjes pakken het veel subtieler aan. “Bijvoorbeeld door gemeen te kijken of elkaar de rug toe te draaien. In het basisonderwijs nodigen ze elkaar niet uit voor een verjaardagsfeestje. In het secundair onderwijs sluiten ze elkaar uit. Een groepje gaat bijvoorbeeld de stad in, terwijl er een meisje niet mee mag. Of ze schaden iemands reputatie door een roddel te verspreiden.”

Geniepig

Leraren vinden het meisje dat deze ‘relationele agressie’ aanstoott meestal heel lief. Net als Gitte zuigt ze andere kinderen aan. “Sommige meisjes hebben zelfvertrouwen, zien er leuk uit en kunnen goed praten. Ze worden onmiddellijk gespot als een natuurlijke leider. Zo’n meisje kan die machtspositie positief gebruiken, maar het zijn sterke benen die die weelde kunnen dragen. Macht corrumpeert vaak”, zegt Anke Visser. Net dat misbruik kunnen leraren heel moeilijk ontmaskeren. “Als een jongen fysiek geweld gebruikt, is het voor een leraar duidelijk dat hij in de fout gaat. En als dat vaker gebeurt, vindt iedereen hem een vervelend kereltje”, legt Anne Hermans uit. “Maar als een meisje op de speelplaats niet in een kringetje wordt toegelaten, kan je moeilijk straf geven.”

Anke Visser: “Leraren geven het populairste meisje te veel ruimte”

Queen bees manipuleren en weten hoe ze anderen moeten inpakken. Als ze pesten, doen ze dat geniepig, non-verbaal én buiten het zicht van leraren. “Ook online gebeurt er veel achter de rug, zoals een koningin die een valse Facebookpagina aanmaakt waarop ze in naam van het slachtoffer de kinderen van de klas zwartmaakt. Of ze chatten met elkaar: ‘Hoe vreemd deed jij?’, ‘De klas was leuker voordat jij er bijkwam’ ...”, zegt Anne Hermans. “Queen bees ervaren hun gedrag niet als pesten. ‘Ik mag toch zelf mijn vriendinnen kiezen’, zeggen ze. Soms zijn ze zelfs vriendelijk tegen hun slachtoffer: ‘Vandaag mag ze eens meedoen’. Leraren denken daarom vaak dat het voor een stuk aan het slachtoffer ligt. De tegenstrijdige signalen die de groep uitstuurt, maken haar heel onzeker en daardoor sociaal nog onhandiger”, weet Anne Hermans.

“Stop met dat gezucht”

‘Ik volleybal nog liever samen met een grassprietje’, zegt Sarah in de turnles over Charlotte, het houterige meisje dat ze liever niet in haar ploeg wil. Iedereen lacht. De leraar stuurt Sarah naar de leerlingenbegeleider wegens kwetsende opmerkingen. Charlotte voelt zich gesteund. Haar vorige leraren lachten gewoon mee. De andere leerlingen houden voortaan hun mond.

Terwijl sommige vrouwelijke leraren de symptomen van meisjesvenijn herkennen, begrijpen mannelijke leraren compleet niet wat er aan de hand is. “Toch houden vooral ervaren ‘meesters’ meisjesvenijn binnen de perken. Dat doen ze onbewust door de structuur die ze aanbrengen in de klas. Bij vervelend gedrag reageren ze meteen met ‘Als er iets is, moet je het zeggen’, ‘Wat is het probleem met elkaar?’, ‘Stop met dat gezucht’ ... Ook door humor te gebruiken, nemen ze veel stress weg”, zegt Anne Hermans. Ze geven koninginnen de ruimte niet om hun rijk uit te bouwen. “Queen bees zijn leuk, aantrekkelijk en sociaal. Leraren geven hun extra rollen en taken. Ze kunnen niet geloven dat zo’n meisje zo gemeen doet. Ze geven eerder de meelopers op hun kop omdat zij het vuile werk doen. Als leraar kroon je zo mee de koningin”, zegt Anke Visser. “Maar eigenlijk is er maar een de baas en dat ben jij.”

Leraren moeten zich daarnaast ook bekommeren om het slachtoffer. “Erken eerst dat de daders fouten maken, voor je tegen het slachtoffer zegt dat ze ‘te gevoelig’ is”, zegt Anne Hermans. Anders zeg je dat zij het fout doet. “Ook de queen bee en de wanna-bees moeten zich anders leren gedragen. De kinderen die zwijgend rond de bijenzwerm staan – de torn bystanders – zien wat er gebeurt, maar doen niets om zelf geen slachtoffer te worden. Als zij zouden zeggen ‘Ik vind niet leuk wat jij doet’ of met het slachtoffer gaan spelen, verandert er iets in het machtsverhouding”, zegt Anke Visser. Ook praktische en nuchtere afspraken maken, helpt. “Op vrije momenten kan je je vrienden kiezen, maar in de klas ben je collega’s en gedraag je je collegiaal’ is een goede regel”, zegt Anne Hermans. “De leerlingen moeten er ook bij stilstaan dat hun gedrag kwetsend is. Je kan als leraar lachen met opmerkingen of je kan zoals de leraar van Charlotte zeggen: ‘Dit is niet respectvol’.”

Niet onschuldig

Cijfers over meisjesvenijn zijn er niet. Maar sinds het Nederlandse communicatiebureau Cycloop in 2008 het lessenpakket ‘Meidenvenijn is niet fijn!’ (erkend door de Nederlandse overheid) lanceerde, maakten er al meer dan zeshonderd scholen gebruik van. “Meisjesvenijn is groepsgedrag dat voorkomt bij kleuters tot ver in het secundair onderwijs. Leraren hebben vooral last van jongensgedrag, daar grijpen ze in. Omdat machtspeletjes bij meisjes zo onzichtbaar zijn, kunnen ze er de ogen voor sluiten. Zo keur je het goed, maar je bent niet af van de blikken die kunnen doden”, waarschuwt Anke Visser. Veel leraren vinden dat meisjes

zich nu eenmaal zo gedragen en de slachtoffers er maar tegen moeten kunnen. “Fout”, vindt Anne Hermans. “Normaal’ betekent niet ‘onschuldig’. Leraren moeten hun opvoedingsverantwoordelijkheid nemen. Je laat ook niet toe dat jongens vechten, ook al zit het in hen. Je brengt waarden over. Manipuleren hoort daar niet bij.”

Herken de bijen in je klas

- Koningin (queen bee): een populair, mooi, sociaal vaardig meisje. Graag gezien bij leraren. Zij domineert de pikorde, laat haar meelopers de vuile klusjes opknappen. Na een tijdje vindt ze het normaal dat ze altijd haar zin krijgt.
- Meelopers (wanna-bees): een grote groep meisjes die heel graag bij de koningin willen horen. Ze kijken naar haar op, imiteren haar en doen haar vuile werk.
- Slachtoffer (target): valt buiten de groep, staat helemaal alleen. Ze wordt vernederd, aangetrokken en afgestoten. Ze denkt dat ze niets waard is.
- Zwijgende omstanders (torn bystanders): meisjes die zien wat er gebeurt, maar zwijgen uit angst zelf slachtoffer te worden.

Zo ont kroon je de koningin

- Werk aan een goede klassfeer via groepswork en spelletjes.
- Leg uit hoe de bijenkorf werkt, vertel welke rollen er zijn zodat meisjes zich bewust worden van hun rol.
- Roep de queen bee ter verantwoording. Spreek af welk gedrag ze niet meer mag vertonen en welke sancties daarop staan. Moedig de omstanders aan om tussenbeide te komen, het slachtoffer om ‘stop’ te zeggen.
- Maak praktische afspraken met alle meisjes: hoe ga je met elkaar om, hoe ga je elkaar uit de weg.
- Laat leerlingen erbij stilstaan dat hun gedrag kwetsend is. Zoek niet naar de oorzaak van het probleem, maar werk toekomstgericht.
- Wees alert voor sluimerend meisjesvenijn. Gemaakte afspraken doen het probleem niet meteen verdwijnen.
- Maak het slachtoffer nooit mee verantwoordelijk door te zeggen ‘Je moet wel openstaan voor andere mensen’ of ‘Zeg dan zelf iets’.
- Verander een slachtoffer niet van klas in het heetst van de strijd. Ze is dan zo onzeker dat het meestal mislukt. Bron: Anke Visser en Anne Hermans

Wat met de jongens?

“Jongens in de klas geven sowieso een andere sfeer”, meent Anke Visser. © “Zij begrijpen niets van meisjesvenijn of kijken er met grote ogen naar. Queen bees zijn vaak ook populair bij jongens, vooral als ze ouder worden. Maar meisjesvenijn is echt gericht op meisjes onderling.” Anne Hermans is het daar niet helemaal mee eens: “Jongens verwerpen meisjesvenijn heel erg, maar soms raken ze erin verweven. Ik zag ook al jongens die het slachtoffer werden van meisjesvenijn, vooral in ‘meisjesrichtingen’ zoals Sociaal-Technische.”

Meer lezen en tips voor een aanpak in de klas?

- 'Meidenvenijn: een roze bril op de basisschool' en '(G)een roze bril: stop venijnige meisjes in het vo', Anke Visser, www.aps.nl/shop.
- 'Schattige katjes ... Over hoe meisjes elkaar pijn doen', Anne Hermans in J. Deklerck (red.), 'Een veelkleurig verhaal: Preventie en aanpak van probleemgedrag in het onderwijs', uitgeverij Acco.
- Lessenpakket 'Meidenvenijn is niet fijn!', www.meidenvenijn.be.